

SAHİBİ

Ist. Yük. İslâm Enstitüsü Mezunları
Cemiyeti Başkanı
Mustafa PEKTUT

★

YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ
Cahid BALTACI

★

IDARE MÜDÜRÜ
Mustafa YAMAN

★

Reklâm İşleri
MUSTAFA EFİLOĞLU

★

TEMSİLCİLERİMİZ

Ankara: Rıza ÖZSU
Konya: Ali MARAŞLIGİL
Kayseri: İsmail ELİUZ
İzmir: Ali ARSLAN
Erzurum: N. Tayyar TAŞ

★

Hattat - Ressam
Turan SEVGİLİ

★

İDAREHANE

Nuruosmaniye Cad. No: 8/6
Telf.: 22 46 02. Cağaloğlu — İST.
Haberleşme ve Havale
P.K. 1315 SİRKECİ — İSTANBUL

★

ABONE VE İLAN

Yıllık 12 sayı 40 TL.
Alti aylık 6 sayı 20 TL.
Yabancı memleketlere posta ve kırı-
tasiye ücreti eklenir.
Her türlü reklâm ve ilanlar özel ta-
rifeye tabidir.

★

Yıl: 3 — Sayı: 33
Tarih: 6/7/1973

Dizgi — Baskı
İrfan Matbaası — İST.

Tasavvuf

KENDİNİ TANIMAK

— I —

İmam-ı Gazalî
Türkçesi:
Mürsel SIRADAĞ

Ey hakikat yolcusu, şunu muhakkak bilmiş ol:
İslâm dört esas üzerine kurulmuştur. (1)

Bu esaslar:

- 1 — Nefsî bilmek.
- 2 — Allah'ü Teâlâ'yı tanımak.
- 3 — Dünyanın ne olduğunu öğrenmek.
- 4 — Ahiret hakkında ilim sahibi olmak.

Bu dört esasın ikincisini öğrenmek, bütün insanlara vaciptir. Bu ise, her insanın kendi nefsinin bilmesi ile mümkündür. Zira insan nefsinin öğrenmedikçe kendisini tanımadıkça, o kimseyi Allah (C.C.) bilgisine götüreceği hiç bir yol, kapı ve çare yoktur. Çünkü nefis bilgisi Allah'ü Teâlâ'yı bilmenin, O'nu tanımamanın O'nu öğrenmenin yegâne anahtarıdır. Anahtarsız bir kapıyı ise, başka bir aletle güzelce açmak aklen mümkün değildir.

Sevgili Peygamberimiz (A.S.) bir hâdislerinde şöyle buyurmuşlardır:

— *Kim nefsinin tanır, muhakkak o kimse Rabbini de bilmıştır.* (2)

Yine nefsinin hakkıyla bilen bir kimse için, Allah (C.C.) bilgisine ulaşma zarûreti vardır.

Geçmiş Peygamberlerin kitaplarında aşağıdaki cümlenin kayıtlı olduğu rivâyet edilmektedir:

— *Ey insan! nefsinin bilki, Rabbini de tanıyın.*

İncil'de şöyle buyrulmuştur: (3)

— *Ey insanlar nefislerinizi tanımayan, bu vesileyle de Allah'ü Teâlâ'yı tanımayan bedbahtlığın uğrayan kimseler gibi olmayınız.*

Evet, Hz. İbrahim (A.S.)'in Tevhid dinini, nefislerini tanımayan bedbahtlığın uğrayan, mağrurlardan başka kim inkâr

edebilir!.. Evet, âdi ruhlulardan başka kim İbrahim'in dininden yüz çevirebilir? (4)

Evet, nefislerini tanımayan, ondaki ilâhî incelikleri öğrenme lüzumunu duymayanlardan başkası Tevhid dinini inkâr yoluna sapamaz.

Allah Teâlâ Fussilet sûresinin 53 ncü âyetinde şöyle buyurur:

— *Gerek âfaakda, gerek kendi nefislerinizde, âyetlerimizi, yakında onlara göstereceğiz. Nihayet onun hak olduğu şüphesiz kendileri içinde apaçık meydana çıkacaktır. Rabbinin her şeye hakkıyla şahid olması sana kâfi değil mi?* (5)

İNSANIN YAPISI

İnsan iki ayrı maddeden yaratılmıştır.

1 — Cesed...

2 — Kalb...

CESED :

İnsan oğlunun vücûdunu ve dış varlığını teşkil eden cesedini biraz izah etmek istersek onun, deri, et, sinir, damar, kan, kemik ve ilik gibi maddelerden meydana gelmiş olduğunu görürüz. Nitekim Cenab-ı Hak Kur'an-ı Kerimde şöyle buyurur:

— *Halbuki O, sizi hakikat türlü türlü tavırlar (haller) le yaratmıştır* (6).

Binaenaleyh âyeti celîde de işaret buyurulduğu üzere, her uzvun muhtelif parçaları, kısımları ve yardımcıları vardır. Kezâ bu parçalardan her birinde derin manâlar, hikmetli ve pek garip ibretli hususlar gizli bulunmaktadır.

Yukarıda sıralandığı üzere insan vücûdunda yedi çeşit madde vardır. Sinirler, kemikler, damarlar v.s... Bunların her birinin diğerlerine uymayan bir şekli, bir biçimi, ve bir maddî yapısı vardır. Bu uzuv ve maddelerin her biri bir gaye, bir maksat için yaratılmıştır. Süs olsunlar diye yaratılmamışlardır. Her biri, vücut fabrikasında bir iş ve bir vazife görsün diye yaratılmıştır. Nitekim Allah'ü Teâlâ Kur'an-ı Kerimde:

— *Biz (Azîm üş-Şân) hakikat insanı en güzel bir biçimde yaratmış* (7).

Meselâ göz, görme hadisesini, meydana getirebilmesi için on ayrı tabakadan meydana gelmiştir. Gözün bu tabakaları ve bunların vazifeleri, ciltler dolusu kitaplar halinde kendi hususî bahislerinde izah edilmiş ve muhtelif eserler yazılmıştır. (8)

Tıpkı göz gibi kara ciğer ile, mide; çeşitli değişikliklere uğrayarak kendisine gelen gıda maddelerini safra suyu adı verilen çeşitli asit ve mayalar sayesinde bu maddeleri kana geçmeye hazırlamak için yaratılmıştır. Böylece ağız yolu ile alınan besin maddeleri, yukarıda adı geçen vücudun muhtelif yerlerine ve maddelerine kolayca geçer ve onlara gıda olur. (9) Bütün bu işler kan aracılığı ile olmaktadır.

Alınan besinler çeşitli değişikliklerden sonra, kana geçecek halé geldiği zaman Karaciğerin aşağı kısmında sıvı şeklinde olur. Karaciğerin yukarı kısmında da bir nevi sıvı maddeyi ihtiva eden Safra kesesi vardır. Safra kesesinin meydana getirdiği sarı madde ile kanın birleşmesinden özel bir madde daha meydana gelir ki, bu maddenin kıvamı yoktur ve gayet incedir.

Keza; TIHAL denilen dalak ve kendisine bağlı damarlar Karaciğerin aşağı kısmından siyah kanı kendisine doğru çekmek için yaratılmıştır.

Böbrek de kirli suyu kandan ayırmak, ve kanın temiz olmasını sağlamak için yaratılmıştır.

Bütün bunlardan ve daha bir çok hazım olaylarından sonra kan, damarlara, dolayısı ile vücûdun en ücra köşelerine kadar ulaşır.

Allah korusun, Safra kesesinde bir bozukluk meydana gelse sarılık, humma ve daha başka safravî hastalıklar meydana gelir. Keza dalakta bir bozukluk hasıl olsa Sar'a; körlük, delilik ve benzeri sevda hastalıklar meydana gelir. (10)

Ve yine böbreklerde bir arıza olup vazifesini yapmazsa sidik yolları dürüst çalışamayacağından bevli hastalıklar meydana gelir.

İşte bütün bu anlatılanlar gibi, insan vücûdunda mevcut olan zerihi ve batini her uzvun bir vazifesi vardır. Belli bir vazifeyi ifâ etmesi için yaratılmıştır. Hiç bir uzuv abes ve boş yere yaratılmamıştır. Vücûdun mezkûr uzuvları kendine has vazifelerini zamanında ve layığı ile yapmamış olsalar vücûdun işi harap olur. Vücûd huzursuz, kararsız ve muztarip olur.

Bu anlatılan şeyler, sair mahlûkata nisbetle pek küçük bir cüsseye sahip olan insanoğluna ait, çok kısa malumdur. Zira mezkûr mevzuları daha fazla uzatmak ve kitapçığın hacmine sığmaz. Bununla beraber insanoğlunun vücûd memleketindeki ilâhî teşkilât, kainat nizamında da aynen mevcuttur.

Meselâ; vücûdun şişkin yerleri dağlara, damarları nehirlere, başın saçları bitkilere, dimağ semaya, hisler yıldızlara benzemektedir. Bunlar dışında, Allaha Teâlâ'nın insan vücûdunda yarattığı hâdiseler belki kâinat da cereyan eden hâdiseler kadar çoktur. Lâkin bütün bunları göreceğ göz, hissedecek ruh nerede?!

Meselâ ağız, mide vesair hazım cihazlarının, alınan gıdaları kana karışacak şekilde değişikliğe uğratması, yaramayanları dışarı atması işini, aşçının vazifesine benzetebiliriz. Zira hazım cihazları besinleri kana çevirmekte rengini değiştirmektedir. Tıpkı bir boyacı gibi...

Kezâ muhtelif renk ve tadlarda alınan gıdaların, kan halinde ve beyaz süt olarak göğüslerde meydana gelmesi...

Kezâ, kan şeklindeki gıdanın tıpkı bir Kassar (11) gibi beyaz ve sıvı şekle sokulması.. Karaciğerden damarlar vasıtasıyla vücûdun uzuvlarına besin sevk edilmesi... Kirli suların (12) tıpkı Saka misali vücûtdan dışarıya atılması..

Evet bütün bunlar, insanı yaratıcıya ulaştırır, üzerinde derin derin düşünmeye sevkeden ilâhî harikâlardır.

Bilhassa kirli suların vücuttan böbrekler yardımı ile dışarı atılması insan için pek büyük öneme haizdir. Şöyleki: insana ağırlık, eziyet ve hastalık veren her türlü yabancı maddeleri dışarı atılır. Tıpkı adil bir idareci gibi, insanın vücûd memleketini bütün zararlı şeylerden hakkaniyetle korur. Lüzumluları alır, zararlıları atar.

Velhasıl Cenab-ı Hakk'ın yaratmış olduğu her şeye insan muhtaçtır. Bu ihtiyaçların bir kısmı hayat için zarurîdir. Ciğerler ve dimağ hayatın esas olduğu gibi. Diğer bir kısmı da, ikinci derecede ihtiyaçlardır ki insan hayatı bunlara zarurî derecede muhtaç değildir. Nitekim Allah'ü Teâlâ'nın büyük bir lütfu olarak yarattığı el, ayak, göz, dil v.s. gibi.

Bunlar dışında Allah'ü Teâlâ insanoğluna bazı şeyleri de sırf süs için yaratmıştır. Meselâ siyah saç, dudanın kırmızimsı rengi, kaş ve kirpiklerin yarım ay gibi kavislice oluşu vesaire.

Kadın ve erkek her müslüman insan bedenine ait bu saydığım hususlar hakkında düşünmesi, bu çok ince ustalıklardan ibret alması, küçümsemeyecek derecede gerekli ve hatta zarûridir.

Keza Allah Teâlâ'nın bütün bunları yapmağa kadir olduğuna, herşeyi yapma ve yaratma kudretinde ise asla acz söz konusu olmayacağına inanması kadın erkek her Müslüman'a farzdır.

Allah Teâlâ Alîmdir. İlminde asla kusur yoktur. Hakîm'dir. Hikmetinde zayıflık, isabetsizlik yoktur. Diğer sıfatlarında da hep böyledir. O, sıfatlarıyla, fiilleriyle, her şeyi ile Kemâl derecesinin zirvesindedir. Her müslümanın bu hususları bilmesi ve inanması lâzımdır. İnsan vücûdundaki bunca ölçülü, dengeli, mana ve madde nizamını koyan MUSA SANNİF'in bilgisinde tam âlim ve hakim yaptığı şeylerin sanatkârlığında tam bir maharet sahibi usta olduğunu düşünen insan idrâk eder, sayısız hikmetli işleri düşünür ve Allah Teâlâ'yı büyükler. Onun bu âlemi yaratmaraki ve ona koyduğu nizamdaki kudretini her şeyden üstün tutar.

Cenab-ı Hakk'ın insan vücûdundaki ve kalbindeki bu kadar muazzam teşkilâtı, ince ve acâib hususları düşünen bir kimse çaresiz şahadet ve tasdik eder ki, Allah Teâlâ muhakkak sûrette ilminde hikmetinde, lütfunda ve rahmetinde sonsuz bir kemâl sahibidir.

Öyleyse yukarıda sayılan bunca hikmetli işleri ehemmiyetsiz bir su damlasından(13) meydana getiren, yoktan var eden zât (14), hiç şüphe yoktur ki insanoğlunu öldükten sonra da diriltmeye kadirdir. (15)

Bunca izahlardan sonra Allah Teâlâ'ya isyan etmemeye söz verilmeli, ve onun eseri olan bu kuvvetli vücûdun şükrünü edâ etmeliyiz.

Cüneydi Bağdâdî'nin dediği gibi «Şükür, Allah'ü Teâlâ'ya verdiği nimetlere karşılık isyan etmemekle olur.» Farzları edâ etmek bir şükür borcudur. Zira farzın şükrü ancak edasıyla olur.

Allah'ü Teâlâ Sebe sûresinin 13 ncü âyetinde şöyle buyurur:

— *Ey Dâvûd (A.S.) hamedâm, Siz (Allah'a) şükür için çalışın. Kul-larımдан (hakkıyla) şükreden azdır.*

İbret almak lâzımdır ki, dünya hükümdarlarından bir Padişah, herhangi bir çocuğa iltifat etse ve onu bir saatçık yanında, hizmet ve sohbetinde bulundursa o kimse ömrü boyunca Padişaha teşekkür eder. Hal böyle olunca:

Allah'ü Teâlâ, gizli ve açık sayısız nimetlerini insanlara hayatları boyunca takdim etmiştir. Buna karşılık Ademoğlundan bülûğ çağından itibaren ölünceye kadar Zâtına kulluk yapmalarını istemiştir. Lâkin o insan halâ şükretmiyor, ne kadar yazık!

Buraya kadar anlatılanların hepsi nefis bilgisine aittir.

KALB :

Ademoğlunun ikinci ve büyük varlığı olan Kalbe gelince, o insanın aslı ve hakikatıdır. O, Allah'ü Teâlâ'yı bilen, ve O'na dost olabilen bir şeydir. Kalb, hasis, kötü huylardan arındığı zaman Rabb Teâlâ'nın ve bütün iyi insanların öğüp beğendiği güzel huyların merkezi, kaynağı, teselligâhı olur. Böyle bir Kalbden herkes, her canlı fayda görür. (16)

İnsanoğlunun cesedi bütün hususlarda Kalbe tâbidir. Kalb öyle bir şeydir ki, akıl ile idrak olunmayan, hisler ile duyulmayan ilâhî ve ruhânî bir şeydir. Kalb, ancak iman penceresinden seyredilebilen bir hakikat-tır. (17)

Bütün bunlara rağmen Kalb mahlûktur. Hâdistir. (18)

Kalb iki hususta ceseden yücedir.

1 — İlim cihetinden.

2 — Kudret cihetinden.

Kalbin ilim cihetinden yüceliğini ve cesede olan üstünlüğünü şöylece izah edebiliriz.

Allah'ü Teâlâ kalbe öyle bir kudret bahsetmiştir ki, o kudretle bütün ilimleri idrak eder. Öğrenir. Şerî, dinî, tıbbî ve matematik ilimleri ile gök ilimlerini ve daha bir çok büyük-küçük sanat ilimlerini, geçim bilgilerini hep o kudret sayesinde elde eder.

İnsan, Kalbine verilen bu kudret sayesinde bütün ilimleri, belki bütün âlemi kendisine, içine sığdırabilir. Öyleki insan ilmi ve tefekkürü sayesinde bir anda şarktan garba her yerde, büyük küçük her şey hakkında bilgi toplayabilir. (19)

İnsanoğlu kendisine verilen bu kudret sayesinde göklerin ve yerin içinde olanları bilir. Yıldızlar hakkında bilgi sahibi olur. Denizlerin dibinden balıkları çıkarır. Gökteki kuşları yere indirir, Kendisinden çok fazla kuvvete sahip olan fil, deve, at ve benzeri hayvanları şahsına hizmetçi yapar. (20)

Kalbin vücûda nisbetle kudret cihetinden üstünlüğüne gelince bu, onun melekûtî, ruhanî lâtif bir cevher cinsinden yaratılmış olmasındandır. Nitekim kâinatın bütün varlıklar Allah'ü Teâlâ'nın kudreti ve izni ile meleklerin emrindedir. Bu yüzden kâinatın nizami melekler sayesinde sağlanmaktadır. Melekler yağmur yağdırırlar, rüzgâr gönderirler. Canlıları henüz doğmadan rahimlerde iken muhtelif şekillere çevirirler. Onlara rekn ve biçim verirler. Keza bütün bitkiler henüz arzın içinde iken muhtelif renklere boyarlar. Onları türlü türlü rengârenk çeşitlerde boyanmış olarak yeryüzüne çıkarırlar.

İşte; Kalb de böyledir. Allah Teâlâ, Kalbe müstakil bir kudret ih-san etmiştir. Ki, Kalb bu sayede vücûttaki uzuvları kendisine itaatkâr kılar.

Her insanın hususi bir âlemi, bir dünyası vardır. Bu dünya, herkesin kendi cesedi yani gözle görünen varlığıdır. Cesed ise Kalbe bağlıdır. Ona itaat etmesi icab eder. Tıpkı yağmurun, âmiri olan meleğe, ölüm anında ruhun ölüm meleğine, rüzgârın, âmiri olan rüzgâr meleğine itaat ettiği gibi.

Nitekim Kalb ellere, ayaklara, parmaklara hareket emrini verince onlar derhal hareket ederler. Kalb olana sakin olmayı emredince de hemen hareketsiz oluverirler. Kalbde bir öfke ve gazap olduğu zaman vücûdun her yerinden ter akmaya başlar (21). Kalbde kadınla birleşme arzusu doğunca, bu arzu şehvet olarak tenasül aletinde derhal harekete geçer. Yani kalbin cinsî münasebet isteği, özel uzvunda hareket halinde kendini gösterir.

Kezâ Kalbin yeme ve içme arzusu, insanın ağzında hareket, dilinde isteme şeklinde kendisini ağıza çıkarır. Suyu içme işi de böyledir. İnsan suyu ihtiyacı kadar içer. Bu sayede yemeği rahat yer. Yiyen kişi dilin, dişlerin, çenelerin ölçülü ve ahenkli hareketleri sayesinde hazmeder, kolaylıkla ve rahatça ihtiyacını giderir. Bu sayılan şeyler okadar açık ve meydandadır ki, akıllı akılsız zeki ve ahmak herkesçe apaçık görünmektedir.

Ey hakikat yolcusu!

Şunu iyi bil ki, insanın hayır ve şer yaptığı her amel, az veya çok olsa bile kalbine tesir etmektedir. Kalbe tesir eden her amel ise kıyamet günü sahibinin önüne serilir.

Kalbe tesir eden bu amellerin hepsine birden «AHLAK» adı verilir.

Müminin Kalbi parlak bir ayna gibidir. Hased, kötü ve çirkin sözler, kibir, başkalarına ezâ, cefa, hile ve desise, hiyânet, riyâ, kendini beğenme, nifak ve daha başka kötü huylar, koyu karanlıklara benzer. Ayna misali gibi olan Kalb, koyu zindanlıklar içinde kararır. Nasıl ki parlak ayna karanlıklar içinde bir şey göstermezse; adı geçen çirkin huylarla çevrili olan Kalb de insana hakikat yolunu, gösteremez. Kötü huylar Kalbi karartır, öldürür. Allah korusun, huzuru ilâhîde insanın mahcûb ve kovulmuş olmasına sebep olur..

Binaenaleyh kötü huylardan Allah'ü Teâlâ'ya sığınmak lâzımdır.

Kanaat, haya, sabır, cömertlik, Allah bilgisi, ilim, akıl, hikmet, sulh ve sükûn ve benzeri güzel huylara gelince, bunlar; kandiller mesâbesindedir. Bunlar kalb aynasına çarptıkları vakit, günahlardan meydana gelen zulmeti yok eder, onları nurâ, iyiye, hayra döndürür. (22)

Cenab-ı Peygamber Efendimiz bu hususa işaretle şöyle buyurmuştur :

— *Hasbel beşer, bir günah işlediğin zaman, arkasından hemen bir hayır bir iyilik yap ki iyiliğin isyanını yok etsin.* (23)

Kalbler kıyamet günü ya parlak bir ışık gibi, yahut simsiyah mülevves bir şekilde haşr olunacaktır. O günde temiz kalbden başkası için kurtuluş yoktur. (24)

Aydın Kalbler de nurlulukları bakımından birbirinden farklıdır. Mümin Kalblerden öyle parlak, keskin kalb vardır ki, azamet ve heybeti arslanın üzerine düşse onu kendine itaatkâr kılar!. Kezâ bir hastaya şefkatle himmet etse biiznillah hasta derhal şifa bulur.

Ve yine böyle mübarek kutsî bir kalb, uzaktaki bir adamın ayağına gelmesini arzu etse ve bu arzusunu da azm ile istese, arzu olunan şahıs o zatın yanına Allah Teâlâ'nın kudreti ile hemen gelir.

Kezâ böyle bir kalb Allah Teâlâ'dan yağmur istese derhal verilir. Ve daha buna benzer evliya kerâmetleri gibi..

Nurlu kalblere gelince, bunlar da aralarında farklıdır.

Siyah kalblilere gelince, bunlar da isyanları derecesine göre birbirinden ayrılırlar. Bazısının kalbi bazısından daha siyah daha çirkin ve âdidir.

Münafık ve kâfirlerden kalbi o kadar çok kararmış olanlar vardır ki, onlardan biri, güzel bir hayvana; veya insana baktığı zaman o canlı derhal helâk olur. O saatte mahvolur. Biz buna «nazar değdi» veya «dokundu» deriz. Nazar şer'an haktır. Vâkidir. Bu hususta Cenab-ı Peygamber Efendimiz:

— *Nazar değmesi haktır* (25) buyurmuşlardır.

Kezâ yine Peygamber Efendimiz bu hususta buyururlar:

— *Şüphesiz ki göz vardır insanı kabre, hayvana da kazana koyar.* (26)

Bir kısım sihirliler, anlatılan cinstendir. Yani kötü kalbin zararlıdır. Sihir mevzuunda geniş malumat versem de olurdu. Fakat talimi şer'an yasak olan sihrin izahını ben yapmam. Yapmadım.

(1) Yani Müslümanlık, 4 büyük hakikatı bilmektir. Bu hakikatlar:

- 1 — Nefis,
- 2 — Allah'ü Teâlâ,
- 3 — Dünya,
- 4 — Ahiret.

Ebedi Saadettir, ki elinizdeki şu kitapçıkta Gazali Hz. bunları mahirâne bir şekilde izah etmiştir.

(2) Bu söz hadis değildir. Tasavvuf ehli bu metni genellikle keşfe dayanarak

ve manaya yönelerek hadis olarak kabul etmişlerdir. Söz: Tabiinden Hasan-ı Basri'ye ve daha başkalarına atfedilmektedir. Bak: Aliyyül-Kââri, Mevzuât, shf. 83, İslâm Araşt. Enst. Kitap nu. 2939.

(3) Allah'dan inzâl buyrulan hakiki İncil'in (bugünkü tahrif edilmiş aslından bozulmuş uydurma İncil değil) metninde geçen hükmü biz, kitabımız Kur'an-ı Kerim'in Haşr sûresinin 19.ncü âyetinde buluyoruz.

(4) Bir mısra:

— «Mağrur olup deme, varını ben gibi,

Bir muhalif rüzgâr eser, savurur harman gibi.»

(5) Bu hususta geniş bilgi almak isteyenler, Ruhul Beyân, Cilt 3, Sh. 514 e müracaat etmeleri tavsiye olunur.

(6) Geniş bilgi için bak, Nuh sûresi âyet: 14, H. B. Çantay, Kur'an-ı Hakim ve Meâl-i Kerim, Cilt 3, Sh. 1096, dip not 22.

(7) Tin sûresi âyet 4, bütün insanları, boyu bosu yerinde, sureti güzel, kâinatın bütün hususiyetlerine sahip bir şekilde.. Bak adı geçen tercüme 1197, dip not 5-6.

(8) Bu küçük kitapın hacmi, böyle mevzuları genişçe izah etmeğe müsait değildir.

(9) Yani mevcudun her parçasına uygun hücre ve dokuların meydana gelmesini sağlar.

(10) Kanla ilgili, kandan meydana gelen.

(11) Kassar: ağır bir madde ile döve döve kendir, kenevir vs. gibi maddeleri beyazlaştıran adama denir.

(12) Sidik.

(13) Mâ-i Mehin, meni, nutfe, değersiz su, balçık.

(14) Yani, Allah Teâlâ.

(15) İnanır ve kalben tasdik ederiz ki bu, böyle olacaktır. Allah buna elbette muktedirdir.

(16) Böyle bir kalb: İlâhi taksimata rıza, kanaat, Allah Teâlâ'ya tam teseli-miyet, cömertlik, tevazuu, yumuşak huyluluk vs. ahlâk-ı hamideye sahiptir.

(17) Kalb veya diğer bir ifade ile ruh, yani Ademoğlunun hakikatını teşkil eden varlık Allah Teâlâ'dan bir cüzdür. Nitekim İsrâ sûresinin 85. âyetinde Cenab-ı Hak: «Habibim sana ruh hakkında soruyorlar. Ey Peygamberim cevaben onlara söyle: — Ruh, Rabbimin emrinden bir şeydir. Size ilimden pek az bir şey verilmiştir.» buyurmaktadır.

(18) Sonradan yaratılmıştır.

(19) İnsanoğlunun elde edebileceği bilgi sınırlıdır. Onun ilmi Allah'ü Teâlâ'nın müsaade ettiği kadar olup, bilinmesine Allah'ın izin vermiş olduğu şeyler dahilinde olabilir.

(20) Ortalama 60-70 kg ağırlığa sahip olan insanoğlu 50-60 bin tonluk gemileri büyük denizlerde, 1000-2000 kişilik orduları semâlarda dolaştırması, üzerinde derin derin düşünmeğe değer mevzulardır.

(21) Bu halde ayrıca vücudun, Kalbe bağlı olduğunu göstermektedir.

(22) Nitekim Cenab-ı Hak, Hûd sûresinin 114 nci âyetinde meâlen:

— Muhakkak surette güzellikler beş vakit namaz ve öteki hayırlı ameller kötü-lükleri yok eder, onları temizler» buyurmuştur.

— Günah ve isyanlara karşı tevbe ve istiğfar etmek kirli elbiseyi sabunla yı-kamak gibidir. Veya Hadis-i Şerifte buyurulduğu veçhile,

— Tevbekâr olan suç işlenmemiş gibidir. Râmüz'ul-Ahâdis, H. Nu. 197.

Rabbimiz Allah'ü Teâlâ Bakâra sûresinin 222 nci âyetinde meâlen,

— Allah, tevbe ve istiğfara devam edenleri, ve çokça temizlenenleri sever.» buyurmaktadır.

Efendimiz başka hir hadislerinde:

— Bir kötülük yaptığında hemen arkasından bir de iyilik yap» buyurmuşlardır.

Ahmet b. Hanbel, Ebû Zerr (r.a.)dan rivayet etmiştir. Feyzül Kâdir, H. Nu. 764.

(23) Ahmet b. Hanbel, Ebû Zerr (r.a.)dan rivayet ediyor. Feyzül Kâdir, Hadis Nu. 764 Hadisi sahihtir.

(24) Nitekim Allah'ü Teâlâ Şûra sûresinin 88 âyetinde meâlen:

— O günde ki ne mal faide eder, ne de oğullar!...» diye buyurmuştur.

(25) Tabarâni, Hâkim ve Ebû Yâla Amır bin Rabia'dan rivayet etmişlerdir. Hadisi sahihtir. Feyzül Kâdir, H. Nu. 622.

(26) Elimdeki kaynaklarda bu metni bulamadım.